

Бенькевич Г. А.,

викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівського державного університету безпеки життєдіяльностіСТРУКТУРА КОНЦЕПТУ «МУДРІСТЬ»
У ЛАТИНСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Анотація. У статті проаналізовано концепт «мудрість» у латинській фразеології, його структура. Визначено поняття «концепт». Розглянуто тлумачення поняття «мудрість» в античності та інші епохи. Зроблено акцент на відмінностях у розумінні вченими цього поняття.

Ключові слова: людина, концепт, мудрість, знання, фразеологізм.

У соціумі особистість набуває тих соціальних характеристик, які допомагають їй розуміти своє призначення і діяти. У цих процесах основним мотиватором до розвитку є цінності, сформовані ще в епоху античності. Вони доступні для пізнання через мовно-фразеологічну спадщину Стародавніх Греції та Риму. У фразеологізмах збереглися культура та менталітет, постулати історичних епох.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. у лінгвістиці домінує антропоцентричний принцип. Основним об'єктом дослідження вчених стає мовна картина світу та її складові частини – концепти. Це – «глобальна одиниця смислової діяльності», «квант структурованого знання», «одиниця семантичного простору мови» [5, с. 7], «уявлення про фрагмент світу», «національний образ з ознаками індивідуального уявлення» [5, с. 14].

Мовлення людини збагачують фразеологізми, вони удосконалюють мислення та словник, стають показником рівня культури, інтелекту, рівня мовної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження репрезентації лексичних одиниць на позначення мудрості проводили такі вчені, як О.Г. Тараненко, Н.Д. Кищенко, Л.М. Горянова, Т.Б. Крижановська. Дослідники розглядають концепт «мудрість» в українській, англійській, російській, французькій мовах із позиції когнітивної лінгвістики. У латинській фразеології репрезентація концепту «мудрість» не була досліджена.

Метою дослідження є репрезентація концепту «мудрість» у латинській фразеології. Для досягнення мети поставлено такі завдання: визначити поняття «концепт», «мудрість», розглянути структуру концепту «мудрість» у латинській фразеології та розкрити тлумачення вчених про мудрість.

Виклад основного матеріалу. Здавна філософи цінували прагнення до знань як чесноту та якість людини. Прийняти правильне рішення, грамотно застосувати знання було ознакою мудрості. За визначенням «Великого тлумачного словника сучасної української мови», «мудрість» означає: 1) наділеним, обдаруваним великим розумом; 2) глибоке знання, розуміння, узагальнення чогось; досвід; 3) щось складне [1, с. 694].

Мудрістю, на думку вчених, було вміння поєднувати явища, цілісно бачити космічний порядок. Мудрістю вважалася здатність розуму, оригінальність рішення. Вона проявлялася у прагненні людини пізнати нескінченне (Піфагор). Мудрістю вважали вміння бачити єдність у розрізаних фактах, здатність

об'єднувати різні грані буття. Мудрість – не мноғознаніє, а знання підстав і причин, – вважає давньогрецький мислитель Геракліт. Бути мудрим – це вища чеснота; мудрість полягає в тому, щоб говорити істину і відповідно до неї чинити (Геракліт). Мудрість асоціювали з прагненням до піднесеного, до інтелектуальної праці, до пізнання. Піфагор називає мудрість перевагою богів.

У давньогрецькій міфології Зевс, проковтнувши свою першу дружину Метиду, яка уособлювала мудрість, отримував від неї розуміння добра і зла.

Для еллінів мудрість була вищим благом: «Мудрому земля відкрита». Епікур дослідив, що мудрість зцілює від душевних страждань.

Мудрістю давні греки називали практичне вміння. Здатність добре виготовляти речі вони називали «техне» (techne – майстерність). Мудрими (софійними) називали тих, хто гідно поводить.

У Стародавній Греції V ст. до н. е. особливими мудрецами були софісти. Давньогрецьке слово «софітес» – це знавець, майстер, художник, мудрець. Софісти ототожнювали мудрість зі знанням, умінням, здатністю реалізації всього необхідного, доцільного.

Сократ ототожнював знання і мудрість. Він був переконаний, що мудрості не навчаємося так, як ремесла і майстерності (повторювані дії, навички запам'ятовують і повторюють). Досвід сам собою навчити не може, і різні люди зі схожою долею роблять різні висновки. Істину мудрість можна передати близькій людині під час дружнього спілкування. Натомість Платон вважав мудрість і знання поняттями «з різних площин». Знання не завжди роблять людину мудрою. Мудрості не навчають, бо вона є добродією. Справедливо сказано, що вчений навчений чужою вченістю, а мудрий – власною мудрістю. Мудрість, як зазначає Аристотель, є знанням про благо і проявляється у різних ситуаціях. Розумний знаходить вихід із труднощів, а мудрий у таке становище не потрапляє. Мудрість формується у життєвому досвіді. Людина з власним досвідом мудріша від освічених.

Прагнення до знання, але не надуманого, а справжнього – у цьому полягає мудрість Сократа.

Мудрість, на думку Ксенофана, вагоміша, ніж «сила людей і коней». Тому філософ більш корисний для суспільства, ніж чемпіон.

На думку римського філософа Луція-Аннея Сенеки, ознакою мудреця є незалежність від обставин і гармонія із законами природи. Мудрець володіє «величчю душі», приборкуючи власні пристрасті.

Мудрість визначає міру, оскільки крайність веде до непорядкованих рішень. Вона відкриває власні помилки, дає обережність, обачливість.

Мудрість притаманна не всім, хоча потенційно властива кожному. Її набувають різними шляхами у різноманітних сфе-

рах, закріплюють у прислів'ях, притчах. Мудрість існує, тому що є проблеми для вирішення.

Мудрість – не наука, а система понять, і ґрунтується не на науковому підході, а на життєвому досвіді. У християнстві – це один із дарів Святого Духа. Про мудрість пише Книга Мудрості: «Ось чому я моливсь, і дано мені розум, візвав я, і дух мудрости зійшов на мене. Її волів я радше, ніж берла й престולי. Багатство мав я за ніщо порівняно з нею. А й безцінне каміння я не поставив нарівні з нею, бо все золото на світі перед нею – піску дрібка, а срібло – як болото, супроти неї. Я полюбив її понад здоров'я і вроду, я волів її мати над світло, бо блиск від неї сну не знає. От і прийшли до мене з нею разом усі блага, і в руках її багатство незліченне».

За часів Київської Русі в «Ізборнику 1073 р.» мудрістю називали знання божеських і людських речей. Це був багаж знань і його практичне втілення, пошук правди, істини, набута культура. Найвищою мудрістю для Сковороди було «філософствувати у Христі», оскільки Христос та істина – тотожні.

На думку І. Канта, мудрість більше полягає у способі дії, ніж у знанні. Г. Гегель розкриває філософію афоризму про мудрість – «сова Мінерви вилітає у сутінках»: людина осмислює вчинки з часом, у сутінках, тобто у старості розуміє все, що було раніше. Мінерва – римська назва Афіни, грецької богині мудрості і розуму, покровительки науки, талантів, мистецтва і ремесла. Сова була її улюбленим птахом і є символом «неквапливої мудрості» мудреця.

«Черпаємо мудрість не із заповітів, а із шукань і помилок гірких» (І. Кочерга). Сучасна мудрість поєднує знання, вміння, мораль. Мудра людина толерантна (терпима, поблажлива), вона поважає чужі знання і розуміє чужі помилки, переконання.

У тлумаченнях мудрості присутні кілька фразеосемантичних груп (ФСГ):

Група «Основа мудрості»: *oculus vitae sapientia* – мудрість – око життя; *mater bonarum artium est sapientia* – мудрість – джерело наук; *sapientia gubernator navis* – мудрість – керманіч корабля; *mens coeli terraeque regina* – мудрість – цариця неба і землі; *feliciter is sapit, qui periculo alie no sapit* – мудрість набувають від біди іншого.

Група «Дієвість мудрості»: *appetit animus agere semper aliquid, neque ulla condicione quietem sempiternam potest pati* – розум людський завжди діє і не має спокою; *mens semper aliquid an quirit* – розум завжди досліджує щось; *omnia sapientibus facilia* – для мудрих не існує жодних труднощів; *sapiens ipse fingit fortunam sibi* – мудрий творить свою долю; *exigua fortuna intervenit sapienti* – рідко доля перешкоджає мудрому.

Група «Щастя від мудрості»: *prima felicitatis mater sapientia* – мудрість – рідна мати щастя; *sapiens semper beatus est* – мудрець завжди щасливий; *sapientia felicitas est* – мудрість – це щастя; *felicitatem ingentem animus ingens decet* – велике щастя прикрашає великий розум; *nam sapiens quidem Pol ipse fingit fortunam sibi* – мудрий, присягаює Поллуксом, сам кує собі щастя.

Група «Зрілість мудрості»: *non aetate, verum ingenio adipiscitur sapientia* – не роками, а розумом черпаємо мудрість; *aetate sapimus rectius* – з роками приходить мудрість; *aevi crescentis coalescit acutio mentis* – із віком гострішає розум; *non venit ante suos prudentia nobilis annos* – помітна розважливості приходить із віком; *sapientis est nihil, quod poenite re possit, facere* – мудрий не робить те, про що б шкодував.

Група «Самодостатність мудрості»: *sapientia semper ocontenta est quod adest, neque eam numquam sum poenitet* –

мудрість завжди задоволена тим, що є, і ніколи не нарікає на себе; *avaros omnia desunt, sapienti nihil* – жадібному всього мало, а розумному усього достатньо; *sapiens animus numquam tumet* – розумний не загордиться; *licet sapere sine pompa, sine in vidia* – можна бути мудрим без гордовитості і чванливості; *sapiens nihil facit invitus* – мудрий не йде проти власної волі; *soli hoc sapienti contigit, ut nihil faciat invitus* – мудрець діє за власним велінням.

Група «Незалежність від зовнішності»: *vultuan naturas is sapiens, multum interest* – велика різниця, з вигляду ти розумний, чи насправді; *barbatenus sapiens* – мудрий по бороді; *non sunt mentecati cuncti barba decorati* – кого борода прикрашає, того мудрістю ще не наділяє.

Група «Передбачливість»: *fato maior prudentia* – обачливість цінніша за випадковість; *prudentia saepe vitantur pericula* – розсудливість оберігає від небезпек; *sisapis, cavebis* – розумний вмє остерігатися; *illud est sapere, non quod antepedes modo est videre, sed etiam illa quae futura sunt, prospicere* – бути мудрим – це означає бачити не тільки те, що під ногами, а й передбачати майбутнє; *quidquid agis, prudenter agas et respice finem* – щоб ти не робив, роби розумно і передбачай кінець; *melior est consulta tarditas, quam temeraria celeritas* – краще розсудлива пильність, ніж безрозсудна швидкість; *semper metuendo sapiente vitat malum* – розумний, остерігаючись, завжди уникає біди.

Група «Терпеливість»: *nemo sapiens, nisi patiens* – нема мудрості без терпеливості; *homo sapiens aequo animo iniurias fert* – розумний не зважає на кривди; *vil sapiens aequo animo injuriam fert* – розумний нехтує несправедливістю; *sapiens et bonum ferre potest modice et malum fortiter aut leviter* – хто мудрий, той і в щасті буде розумний, і в нещасті бадьорий і мужний; *sapiens bonum fert modice, fortiter malum* – розумний переносить щастя стримано, а нещастя – мужньо.

Група «Мовчання»: *sitacuisse, philosophus mansisses* – якщо б ти помовчав, ти залишився б мудрим; *melius est prudenter tacere, quam inaniter loqui* – краще розумно мовчати, ніж нерозумно говорити; *in multi loqui peccatum non deerit qui autem moderatur labiasua prudentissimus est* – при багатослів'ї не уникнути гріха, а той, хто стримує вуста свої – розумний; *tacere est optimum et proviribus sapere* – найкраще – мовчати і бути мудрим в міру сил.

Група «Приспособлення до обставин»: *tempori cedere semper sapientis est habitum* – діяти відповідно до обставин завжди було ознакою розумності; *versi pellem frugi convenit esse hominem quod pectus sapit* – розумна людина вмє змінювати свою шкіру.

Група «Багатство»: *dives est, qui sapiens est* – багатий той, хто мудрий.

Група «Скромність»: *quo quisque sapientior est, eo solet esse modestior* – розумну людину прикрашає скромність; *ut quisque est doctissimus, ita est modestissimus* – хто більш вчений (розумніший), той скромніший.

Група «Прислухання до настанов»: *audiens sapiens sapientior erit et intelligens gubernacula possidebit* – послухає мудрий – і примножить пізнання, а розумний знайде мудрі поради (Біблія).

Висновки. Отже, розглянувши концепт «мудрість» у латинській фразеології, робимо висновок, що мудрість є основою життя та стимулом. Мудрість не залежить від зовнішності. Мудрий є щасливим, скромним, досягає мети, самодостатній,

мудро передбачає події, прислухається до інших, але діє невимушено, уникає помилок. Мудрий не ображає, толерантний з іншими, активний, задоволений, стійкий, терплячий, не гордий, обдумує власні вчинки, навчається на чужій біді, реагує на обставини, мовчазний. Знання не асоціюються з мудрістю. Знаннями мудрий вміло користується. Справжня мудрість у життєвому досвіді. Концепт розширює понятійну основу людини в епоху енергоінформаційних процесів.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В.Т. Бусел. К. – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
2. Корж Н.Г., Луцька Ф.Й. Из скарбниці античної мудрості: Словник. К.: Вища шк., 1994. 351 с.
3. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручник. К.: Книга, 2005. 528 с.
4. Крылатые латинские выражения / авт.-сост. Ю.С. Цыбульник. Х.: Фолио; М.: Эксмо, 2008. 992 с.
5. Попова З.Д., Стернин И.А. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях. В.: Изд-во ВГУ, 1999. 30 с.

Бенькевич Г. А. Структура концепта «мудрость» в латинской фразеологии

Аннотация. В статье проанализирован концепт «мудрость» в латинской фразеологии, его структура. Определено понятие «концепт». Рассмотрены толкования понятия «мудрость» в античности и другие эпохи. Сделан акцент на различиях в понимании учеными этого понятия.

Ключевые слова: человек, концепт, мудрость, знания, фразеологизм.

Benkevych H. Structure of the concept “Wisdom” in Latin frazeology

Summary. This article reflects the concept of “wisdom” in Latin phraseology and its structure is analyzed. The term “concept” is determined. It is shown the understanding of “wisdom” in the interpretation of famous scientists. The understanding of “wisdom” in the treatment of well-known scientists is shown. It is made emphasis on distinctive features in the understanding of scientists.

Key words: man, concept, wisdom, knowledge, phraseologisms.